

*Рубцов А.О.**

ВИКЛИКИ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ

Оцінюючи еволюцію ролі НАТО, потрібно взяти до уваги той історичний факт, що протягом свого 60-річного існування Альянс пережив три дійсно монументальні трансформації у розвитку світу, а саме: завершення на Заході тривалої «громадянської війни» за трансокеанське та європейське лідерство; виконання Сполученими Штатами зобов'язань щодо захисту Європи від домінування Радянського Союзу після Другої світової війни; мирне завершення «холодної війни», яке зупинило геополітичний поділ Європи і створило передумови для розширення Європейського Союзу.

Новому Генеральному секретарю НАТО поставлене завдання розробити нову Стратегічну концепцію для її затвердження на наступному саміті. Враховуючи сучасні та майбутні тенденції розвитку ситуації, нова концепція повинна відповісти принаймні на чотири фундаментальні виклики, а саме: як досягти політично прийняттого результату в Афганістані та Пакистані, як удосконалити зміст поняття «колективна безпека», як залучити Росію до взаємовигідних відносин з Європою та Північноатлантичною спільнотою і, зрештою, як реагувати на нові проблеми у сфері глобальної безпеки?

Перші два з цих викликів стосуються збереження довіри до НАТО як регіонального американо-європейського союзу, два інших - мають відношення до глобальної ролі Альянсу. При цьому, якщо НАТО не вирішить питання хоча б щодо одного з чотирьох викликів, то вирішення трьох інших також опиниться під загрозою.

Сьогодні НАТО без сумніву є наймогутнішим воєнним і політичним союзом у світі. Його двадцять вісім членів розташовані у двох найбільш продуктивних, технологічно розвинених, соціально та економічно процвітаючих демократичних регіонах світу. 900 мільйонів населення країн-членів складають лише 13 відсотків населення світу, але виробляють 45 відсотків світового ВВП.

Головним викликом для НАТО на сьогодні є історично безпрецедентні ризики глобальній безпеці. Сучасний світ зазнає зростаючих масових заворушень населення, що стають все більш небезпечними через зростаючу доступність зброї масового знищення - не тільки для держав, але й екстремістських релігій та політичних рухів.

Водночас досі не існує жодного ефективного глобального механізму безпеки, що міг би протистояти зростаючій загрозі наростаючого політичного хаосу.

Три найбільших політичних змагання двадцятого століття (дві світові війни та «холодна війна») та зростаючий вплив радіо, телебачення та Інтернету прискорили політичну активність людства. Причому в деяких регіонах світу спостерігається активізація екстремістських етнічних або релігійних рухів з радикальним і навіть фанатичним забарвленням.

Сьогодні найяскравішим прикладом цього феномену є зона, що поширюється від Єгипту до Індії. Цей регіон, населений 500 мільйонами політично та релігійно збуджених людей, все більшою мірою стає зоною діяльності НАТО. Додатково ускладнює ситуацію той факт, що наймовірне зростання Китаю та Індії та швидке відновлення Японії

* здобувач кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Яковенко Н.Л.

протягом останніх п'ятдесяти років засвідчило переміщення центру політичної та економічної могутності від північної Атлантики до Азії та Тихоокеанського регіону.

І серед теперішніх провідних центрів сили - США, ЄС, Китаю, Японії, Росії та Індії - принаймні два або три мають ревізійніську орієнтацію. Незалежно від того, чи вони зростають «мирно» (самовпевнений Китай), «грубо» (Росія, що сумує за імперським минулим), або «зухвало» (наполеглива Індія, незважаючи на внутрішню етнічну та релігійну нестабільність), всі вони бажають змін світового устрою. Майбутнє управління та відносини між цими трьома центрами сили надалі посилюватиме стратегічну невизначеність.

До них підтягуються не настільки могутні, як вищенаведені регіональні країни—«бунтівники», деякі з яких наполегливо прагнуть набути ядерну зброю. Північна Корея відкрито повідомила світову спільноту про виробництво власної ядерної зброї. Її непередбачуваність, до певної міри, може зумовити перше превентивне використання ядерної зброї з часів 1945 року.

Іран, навпаки, проголосив, що його ядерна програма має виключно мирний характер, однак відмовляється від якихось зобов'язальних угод із світовою спільнотою, які могли б довести миролюбність його намірів.

В ядерному Пакистані політичній стабільності країни загрожує екстремістський антизахідний релігійний рух.

Ці зміни разом віддзеркалюють поступове «згасання» світового устрою, що мав місце після «холодної війни», і одночасне розмиття глобального впливу. На жаль, лідерство США останнім часом ненавмисно сприяло виникненню загрозливого стану справ. Поєднання зухвалої одноосібності в Іраку та ісламофобська демагогія послабили єдність НАТО і зосередили обурення мусульман на Сполучених Штатах і західному світові в цілому. В цих загрозливих умовах головним завданням для членів НАТО постає визначення, а потім реалізація політично прийняттого припинення воєнної присутності в Афганістані.

Тепер, коли ключовим, пріоритетом проголошено ліквідацію осередків «Аль-Каїди», домовленостей з поміркованими талібами більше не треба уникати. Вони можуть певною мірою передувати виведенню військ НАТО.

Такий перегляд зовнішньої політики забезпечить реалістичну основу для досягнення політично прийняттого результату, але водночас і великого упущення: він не враховує стратегічно важливий факт, що конфлікт з рухом «Талібан» в Афганістані не може бути вирішений без політичної та військової підтримки Пакистаном неофундаменталістського режиму в Кабулі.

Враховуючи протистояння Китаю з Індією та його стратегічні інтереси в Пакистані, залучення Китаю до геополітичного діалогу щодо довгострокової безпеки Пакистану може допомогти в стабілізації ситуації в Афганістані та нормалізації індійсько-пакистанських відносин. Індія, незважаючи на її нещодавнє протистояння з Пакистаном, також має свою зацікавленість в тому, щоб її західний сусід не порушував регіональний баланс. Водночас Іран, який дивиться на «Талібан» з ворожістю, може знов зіграти конструктивну роль в допомозі зі стабілізації західних регіонів Афганістану, як в 2002 році. Численні зусилля НАТО залучити Китай, Індію та Іран до стратегічного діалогу з уникнення регіонального вибуху, таким чином дуже вчасні. Без цього діалогу, перша кампанія НАТО, заснована на виконанні Статті 5, може стати болісною.

Альянс також має визначити для себе історичні та геополітичні важливі дострокові стратегічні цілі для відносин з Росією.

В найближчому майбутньому членство Росії в НАТО навряд чи можливе. Росія не прагне бути членом Альянсу, яким керує США. І також є фактом, що НАТО втратить своє значення, якщо недемократична з політичної точки зору та спритна Росія стане членом Альянсу. Однак, більш тісне співробітництво у сфері політики та безпеки з Росією, яка

вступає в нову історичну епоху, є сферою інтересів США та Європи. Вирішуючи спірне питання між НАТО та Росією, договір між НАТО та ОДКБ може посприяти в просуванні НАТО на Схід, до зростаючих азіатських країн, які в більшій мірі можна включати в договори з безпеки.

Розширення співпраці НАТО-ШОС може не прямо включаючи Китай в співпрацю з НАТО, що є вигідною та бажаною ціллю в перспективі. Зважаючи на зміщення сил на світовій карті в бік країн Сходу - особливо Китаю та Японії, а також Індії можна говорити про розширення прямих зв'язків цих країн з НАТО.

Щоб залишатись історично важливим, НАТО не може розширяться в глобальний альянс демократій. Німецький канцлер Ангела Меркель виразила правильну думку, коли зазначила в березні 2009, що «Я не бачу глобальний Північноатлантичний союз... він може забезпечити безпеку за межами Альянсу, але це не означає, що членами НАТО можуть бути всі країни світу». Глобальне НАТО розхитає центральність зв'язків між США та Європою і тому жодна зі зростаючих сил, здається, не прийме членство в розширеному НАТО. Більш того, ідеологічно визначений глобальний Альянс демократій потане перед великою кількістю серйозних труднощів у визначенні кого включати, а кого виключити, створюючи відповідний баланс між доктринальною та стратегічною метою. Зусилля з підтримання такого Альянсу зможе підірвати особливу трансатлантичну єдність НАТО.